

304. Wł. Mickiewicz do J. I. Kraszewskiego 4 X 1885 Rkp. BJ 6520 k. 332-333.

[Tłumaczenie:]

[k. 332r]

Paryż, 4 października 1885

Dziękuję, drogi Panie, że znajduje Pan jeszcze czas dla mnie. Nasze życie rozpoczyna się pośród ognisk miłości, które stopniowo gasną, ale ich przyjemne ciepło się utrzymuje: w przeciwnym razie zlodowaciałoby ludzkie serce. Jestem przekonany, że znajdzie Pan pocieszenie w rozgrzebywaniu tych popiołów przeszłości, skrywających wciąż gorejący żar... przy którym nie tylko Pan się ogrzeje. Cóż! hrabia Zamojski¹ otrzymał nakaz opuszczenia Kórnika najpóźniej 1 października, a hrabina Zamojska² – 1 listopada. Jan Działyński³ miał wielkie serce. Jego spadkobierca jest polskim Orleanem⁴, z tą swoją arystokratyczną i klerykalną ciasnotą, która pozwala naszym wielkim panom uplasować się za Burbonami⁵, panującymi czy zdetronizowanymi, i która wprowadziła Czartoryskiego do rodziny zmarłego Ludwika Filipa⁶, a Zamojskiego z Warszawy do rodziny Franciszka II⁷. Mój ojciec gdzieś napisał, [k. 332v] że Polak nigdzie nie jest bezpieczny. Czy będzie płazem w Rosji, czy bojaźliwcem w Prusach, i tak go dopadną. Aktywny czy bierny – i tak będzie cierpiał. Kroki podjęte w Poznaniu są wyłącznie jednym z dziwactw XIX wieku. Austria nigdy nie wymyśliła, by Włochów – poddanych papieskich, Piemontczyków, Parmeńczyków, Toskańczyków, Modeńczyków czy Neapolitańczyków – wygnać z Lombardii-Wenecji. Rozróżnienie między mieszkańcami danego królestwa a obcokrajowcami jest tak słabo uzasadnione, że pozostawia się Kurlandczyków w spokoju, ponieważ wiadomo, że są Niemcami, choć poddanymi rosyjskimi. Dlaczego jakiś człowiek o nadzwyczajnej energii staje się kimś w rodzaju Filipa II protestantyzmu⁸? [k. 333r] Przypisuję to przede wszystkim utylitaryzmowi gardzącemu sprawiedliwym i niesprawiedliwym, jak również tej niezdrowej atmosferze, która wytwarza się wokół możnych tego świata. Bogacz ma wokół siebie jedynie pochlebców. Premier

¹ Władysław Zamojski – zob. list nr 302.

² Jadwiga z Działyńskich Zamojska (1831-1923) – działaczka społeczna, żona gen. Władysława Zamojskiego, z Paryża powróciła do Kórnika i w 1882 r. założyła Szkołę Domowej Pracy Kobiet, w 1885 r. na mocy ustaw bismarckowskich zmuszona była opuścić Prusy.

³ Jan Kanty Działyński – zob. list nr 75.

⁴ Władysław Czartoryski – zob. list nr 41.

⁵ Orleanowie byli młodszą linią królewskiego rodu Burbonów i przejęli po nich francuski tron.

⁶ Marguerite Adélaïde Marie d'Orléans (1846-1893) – francuska arystokratka, córka Ludwika Karola Filipa Orleańskiego (1814-1896), wnuczka króla Ludwika Filipa I (1773-1850), została żoną księcia Władysława Czartoryskiego.

⁷ Władysław Zamojski (1803-1868) – w powstaniu listopadowym adiutant gen. Jana Skrzyneckiego, generał wojsk angielskich i tureckich, dyplomata. Był spowinowacony z cesarzem Franciszkiem II Habsburgiem (1768-1853) przez Marię Wirtemberską, siostrę jego matki, Zofii z Czartoryskich Stanisławowej Zamoyskiej (1778-1837).

⁸ Filip II Habsburg – zob. list nr 295.

ma wyłącznie [...]. Wie on, co się dzieje, dzięki policyjnym raportom... co jest najbardziej absurdalnym sposobem pozyskiwania informacji, i wdycha zapach kadzidła, wciąż kadzidła. Napoleon I⁹ miał departament w Hamburgu i na Wyspie Świętej Heleny wyjaśnił przyczynę tych sporadycznych niesprawiedliwości. Zgodnie z jego zamiarem miały być one jedynie zjawiskiem przelotnym, a i tak zaszkodziły jego wizerunkowi w sposób nieodwracalny. I oto Niemcy, uczący dzieci w szkołach [k. 333v] podziwu dla ich rodaków, którzy stali się obywatelami francuskimi, ale pozostali niemieckimi patriotami, ci sami Niemcy mówią do nas: „to, co odnosi się do nas, Niemców, nie odnosi się do was, Polaków”. Zapominają, że wielką niesprawiedliwością jest moralny Sedan¹⁰ i że jeśli Napoleon I do niczego nie przymuszał Niemców czy Hiszpanów, będąc pewnym, że w ich najświętszych uczuciach [...] jego własny kraj.

A tymczasem, musimy, tak jak ksiądz zaskoczony burzą, skulić się pod ulewnym deszczem.

Szczerze Panu oddany

Władysław Mickiewicz

⁹ Napoleon I – zob. list nr 239.

¹⁰ Bitwa pod Sedanem 1 i 2 IX 1870 r. podczas wojny francusko-pruskiej. Konsekwencją bitwy była kapitulacja cesarza Napoleona III wraz z jego armią oraz zwycięstwo Prus i ich sprzymierzeńców w wojnie. Zob. też list nr 160.